

УДК 349

DOI <https://doi.org/10.32782/pdau.pma.2024.1.8>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Купчення Лідія Іванівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри підприємництва і права
Полтавського державного аграрного університету
ORCID ID: 0000-0003-4504-8158

У статті проведено комплексний аналіз законодавчого забезпечення продовольчої безпеки в Україні в умовах воєнного стану. Наведено перелік нормативно-правових актів та міжнародних документів щодо державної підтримки сільського господарства. Проаналізовано наукову літературу щодо забезпечення продовольчої безпеки в Україні. Аргументовано доцільність застосування в умовах оголошення воєнного стану в Україні таких заходів державної підтримки, що відповідають вимогам права Світової організації торгівлі та Європейського Союзу. Розглянуто важливі аспекти вдосконалення законодавства у сфері забезпечення продовольчої безпеки, для чого детально проаналізовано норми Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України». Розкрито визначення терміну «продовольча безпека», його сутність. Виділено ключові положення законодавства, спрямовані на забезпечення продовольчої безпеки в Україні. Окрім того, у статті розкрито сутність системи продовольчої безпеки в Україні загалом. Для цього висвітлено ключові аспекти державної підтримки сільського господарства, вказано на прогалини в законодавстві та надано пропозиції щодо їх усунення. Результати дослідження дозволяють зробити висновок про доцільність розроблення ефективного механізму продовольчої безпеки та узгодження законодавства у сфері реалізації Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» в частині заходів, дозволених правом Світової організації торгівлі. У статті наголошено, що забезпечення продовольчої безпеки в Україні в умовах воєнного стану є можливим за умови запровадження ефективного механізму державної підтримки сільського господарства України. У результаті дослідження встановлено, що Законом України «Про аграрні ноти» необхідно забезпечити виконання Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» через систему підзаконних нормативно-правових актів.

Ключові слова: гарантування продовольчої безпеки, верховенство права, державна аграрна політика, воєнний стан, державна підтримка сільського господарства, ЄСПЛ, Міжнародний суд ООН, ЄС, СОТ.

Kupchenya Lidia. ENSURING FOOD SECURITY IN UKRAINE DURING THE CONDITIONS OF MARITAL STATE: INTERNATIONAL LEGAL ASPECT

The article provides a comprehensive analysis of the legislative provision of food security in Ukraine under martial law. A list of normative legal acts and international documents on state support for agriculture is given. The scientific literature on ensuring food security in Ukraine was analyzed. The expediency of applying such measures of state support, which meet the requirements of the law of the World Trade Organization and the European Union, is argued in the conditions of the declaration of martial law in Ukraine. Important aspects of improving legislation in the field of ensuring food security were considered, for which a detailed analysis of the norms of the Law of Ukraine «On State Support of Agriculture of Ukraine» was carried out. The definition of the term «food safety» and its essence are revealed. The key provisions of the legislation aimed at ensuring food security of Ukraine are highlighted. In addition, the article reveals the essence of the food security system in Ukraine in general. For this, key aspects of state support for agriculture are highlighted, gaps in the legislation are pointed out, and suggestions for their elimination are provided. The results of the study allow us to draw a conclusion about the expediency of developing an effective food security mechanism and harmonizing legislation in the sphere of implementation of the Law of Ukraine «On State Support of Agriculture of Ukraine» in the part of measures permitted by the law of the World Trade Organization. The article emphasizes that ensuring food security in Ukraine under martial law is possible if an effective mechanism of state support for Ukraine's agriculture is introduced. As a result of the study, it was established that the Law of Ukraine «On Agrarian Notes» should ensure the implementation of the Law of Ukraine «On State Support of Agriculture of Ukraine» through a system of subordinate legal acts.

Key words: food security guarantee, rule of law, state agrarian policy, martial law, state support for agriculture, ECtHR, UN International Court of Justice, EU, WTO.

Вступ. Міжнародний імідж України як експортера сільськогосподарської продукції та члена численних міжнародних організацій у сфері продовольчої безпеки й сільського господарства поклали на державу низку зобов'язань юридичного, економічного та соціального характеру. Виконання таких зобов'язань прямо впливає на рівень залучення країни у механізм гарантування продовольчої безпеки у світі. Відповідно й ризики щодо невиконання взятих на себе зобов'язань держава фактично несе самостійно у рамках міжнародних домовленостей.

Усталений світопорядок був порушений 24 лютого 2022 року агресивним вторгненням в Україну Збройних сил Російської Федерації, що суттєво вплинуло на всі сфери життя українців, зокрема й на правовідносини у сфері продовольчої безпеки. Виникла реальна загроза втрати не тільки врожаю 2022 року, а й загибелі або псування вирощеного 2021 року, і не тільки з огляду на неможливість транспортування його на продаж морським шляхом. Через військові дії пошкоджено або зовсім зруйновано сільськогосподарські інфраструктурні критично важливі об'єкти, зокрема, зернохосовища, електропідстанції, ферми для утримання худоби, птахофабрики тощо, а також сільськогосподарську техніку, вантажні автомобілі. Сільськогосподарські підприємства України працюють в умовах бойових дій при постійних ризиках втрати власних промислових потужностей і навіть життя працівників.

Матеріали та методи. Комплексне застосування авторами методів наукового пізнання дозволило вирішити поставлені завдання і досягти мети дослідження. Метод порівняльно-правового аналізу послужив провідним методом дослідження, що дало змогу зіставити реалії впровадження задекларованих у зовнішніх угодах регулятивних засобів у досліджуваній царині. За допомогою цього методу стало можливим визначення перспектив післявоєнного реформування аграрних відносин в Україні. Метод спостереження дозволив виявити адаптивні вектори трансформації аграрних відносин в Україні у контексті участі в міжнародних інституціях для гарантованого ефективного забезпечення продовольчої безпеки як у державі, так і в світі загалом. Також цей метод став у пригоді під час аналізу негативних факторів впливу військових дій на забезпечення продовольчої безпеки, віднайдення дієвих шляхів подолання таких явищ. Нормативно-догматичний метод був застосований під час розгляду положень законодавства України та міжнародних правових норм, що регламентують досліджувані правовідносини. За допомогою цього методу визначено закономірності виникнення та реалізації правових норм щодо забезпечення продовольчої безпеки

під час воєнного стану, а також розглянуто еволюцію доктринальних положень з досліджуваної тематики. Під час дослідження було використано системно-структурний метод, який дозволив опрацювати та виявити проблеми в особливостях впровадження задекларованих Україною засобів аграрно-правового регулювання, визначити їх складові елементи, розробити систему типових версій для формування загальних авторських висновків та пропозицій у сфері реформування національного законодавства. Використана методологічна база дозволила розкрити обрану тематику дослідження та сформувати обґрунтовану авторську позицію щодо подальших перспектив удосконалення засобів аграрно-правового регулювання для ефективного забезпечення продовольчої безпеки.

Результати. Проведене дослідження показало, що міжнародні стандарти у сфері сільського господарства вимагають, щоб державна підтримка була надана в таких формах, що спонукають сільськогосподарських виробників до використання екологосберігальних технологій, забезпечення стабільного розвитку, реалізації функції соціальної відповідальності. Створення таких умов передбачає передусім фінансово-економічну протекцію з боку держави до виробників сільськогосподарської продукції. Доцільно наголосити, що отримання 23 червня 2022 р. статусу кандидата в члени Європейського Союзу має прискорити процес адаптації правових норм у сфері продовольчої безпеки до законодавства ЄС.

У цьому контексті варто вказати на те, що нині гарантування продовольчої безпеки як основи існування суспільства та життєдіяльності людини було і залишається пріоритетним завданням кожної держави світу. Не кожна країна може самостійно його розв'язувати, а тільки за умови підтримки країн, чий сільськогосподарський потенціал дозволяє забезпечувати продуктами харчування не лише власних громадян, а й має надлишок цих продуктів. Україна протягом багатьох десятиліть як надійний експортер сільськогосподарської продукції разом з іншими економічно потужними державами виступає гарантом продовольчої безпеки у світі, що обумовлюється загрозою трансформації прихованого голоду в очевидний.

Зважаючи на негативні наслідки руйнувань агропромислової інфраструктури, спричинені військовими діями рф, держава Україна, насамперед, виступає гарантом власної внутрішньої продовольчої безпеки.

В умовах протиправної діяльності рф на території України державна підтримка сільського господарства має надаватися, зважаючи на сучасні виклики.

Отже, спеціальний Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» потребує удосконалення шляхом доповнення положеннями з надання гарантій та визначення конкретних суб'єктів – гарантів у сфері безпечного перевезення врожаю сільськогосподарської продукції та його реалізації. Водночас варто підтримати й виробника, надавши можливість швидко обрати більш вигідний і безпечний для продукції альтернативний варіант транспортування (залізницею, водним чи наземним шляхом). Гарантіями захисту споживачів має стати виважена політика ціноутворення, в яку закладено витрати на паливе та компенсацію інших ризиків.

На часі оновлення аграрного законодавства у сфері розвитку аграрної логістики з позицій пріоритетності продовольчої безпеки для гарантування, оперативного, якісного і безпечного зберігання, транспортування і моніторингу стану та якості сільськогосподарської продукції за допомогою ухвалення спеціальних законів та підзаконних актів.

Негативні наслідки війни відчули не тільки українці, а й певною мірою громадяни інших країн. З часу введення в Україні воєнного стану зросли світові ціни на продовольство та енергоносії, що вже досягли максимальних за останні десятиліття рівнів. Прогнозні показники зростання світової економіки на 2022 рік були значно переглянуті у бік зниження [1].

Активні бойові дії в Україні та запровадження з огляду на це воєнного стану з 24 лютого 2022 р. суттєво вплинули на правовідносини у сфері продовольчої безпеки. В умовах війни в Україні щоденно відбувається руйнування як об'єктів аграрної інфраструктури, так і псування врожаю. Унаслідок обстрілів знищуються сільськогосподарська продукція на полях, переробні підприємства, логістичні центри зберігання сільськогосподарської продукції, сільські території. Сільськогосподарські підприємства України працюють в умовах війни при постійних ризиках втрати власних потужностей і навіть життя працівників. Варто зауважити, що зараз продовольча безпека України важлива не тільки українцям, а й міжнародній спільноті загалом. Зміни на обідньому столі пересічного європейця за час збройної агресії Російської Федерації свідчать про ймовірність трансформації прихованого голоду (тобто підміна якісних та корисних продуктів харчування безпечними та дешевими) у голод явний (недостатня кількість продукції відповідно до норм харчування особи певного віку).

Війна в Україні мала наслідки зростання світових цін на продовольство та енергоносії, що вже досягли максимальних рівнів за останні десятиліття. Прогнозні показники зростання світової економіки на 2022 рік були значно переглянуті у бік зниження [2].

Як справедливо стверджують міжнародні аналітики, основні безпосередні проблеми, з якими зіштовхнулася Україна внаслідок війни з РФ, такі: зрив збирання озимих та весняних посівів сільськогосподарських культур; доступність сільськогосподарської робочої сили, на яку впливає переміщення; доступ і наявність сільськогосподарських ресурсів, зокрема палива, насіння, добрив і пестицидів; доступ до сільськогосподарських ресурсів, зокрема палива, насіння, добрив і пестицидів та їх наявність; порушення логістики та всіх елементів ланцюгів постачання продовольства; знищення та обмежений доступ до сільськогосподарських угідь; пошкодження сільськогосподарських посівів внаслідок бойових дій, особливо під час вегетації навесні; руйнування активів суб'єктів агробізнесу та інфраструктури агропродовольчої системи країни загалом [3].

Вищенаведене актуалізує питання правового регулювання продовольчої безпеки, зважаючи на світові тенденції. Слід відмітити, що зазначена проблематика частково досліджена зарубіжними вченими, зокрема Н. MeadowsDonella, J. Randers, L. Dennis, AlexandreKiss, DinahShelton [4], а також вітчизняними науковцями-юристами Т. В. Курман [5], О. М. Туєвою та іншими [6].

Водночас додаткового аналізу потребує вплив на правову регламентацію продовольчої безпеки процесів глобалізації та активізації нормотворчої діяльності міжнародних спільнот (Європейський Союз, Світова організація торгівлі) у цій царині. Так, оновлюється правове забезпечення санітарних та фітосанітарних заходів за результатами Міністерської конференції СОТ 12 – 17 червня 2022 р., активізується процес гармонізації права України та ЄС з огляду на надання нашій державі 23 червня 2022 року статусу кандидата на вступ до цієї впливової міжнародної організації. Оскільки правові механізми забезпечення продовольчої безпеки досить різноманітні, вкрай необхідно обрати такі з них, що дозволять оперативно та ефективно реагувати на виклики воєнного часу та будуть відповідати сучасним українським реаліям, інтересам українських громадян в частині забезпечення продовольством у кількості та якості, достатньому для ведення здорового способу життя. Розробка таких механізмів українська держава ще й тому, що використання потенціалу сільського господарства України може забезпечити потреби інших країн світу у продовольстві, зокрема потреби в продовольстві тих європейських держав, що відмовились від продукції країн, що, порушуючи правила ведення війни, тероризують мирне населення Європи та намагаються втягнути в конфлікт інших. Отже, гарантування продовольчої безпеки України правовими

засобами потребує більш детального дослідження у контексті захисту міжнародного правопорядку та подальшого розвитку вітчизняного аграрного сектору України в умовах воєнного стану в Україні та післявоєнного його відновлення.

Світ, який за останні десятиліття перетворився на глобалізований і понад сімдесят років співіснував за правилами, встановленими і прийнятими всією світовою спільнотою, у грудні 2021 року був вражений підступним порушенням міжнародного правопорядку, закріпленого у положеннях численних міжнародно-правових документів, спрямованих на гарантування основоположних прав людини. Найвагомим з таких документів, беззаперечно, є Загальна декларація прав людини, 28 стаття якої містить фундаментальне право кожної людини на соціальний і міжнародний порядок, при якому права і свободи, викладені в цій Декларації, можуть бути повністю реалізовані.

Завершення Другої світової війни ознаменувалося ухваленням низки міжнародно-правових документів, спрямованих на гарантування основоположних прав людини. Одним із них є Загальна декларація прав людини, що у ст. 28 містить фундаментальне право кожної людини на соціальний і міжнародний порядок, при якому права і свободи, викладені в цій Декларації, можуть бути повністю здійснені. Нині ми живемо у час порушення основ міжнародного порядку терористичними діями рф [7].

Отже, якщо існує загроза посягання на право на такий порядок або воно порушується, слід застосувати всі засоби для його відновлення, насамперед дипломатичні та юридичні. З огляду на події в Україні, зумовлені агресією рф, та їх негативні наслідки, зазначене у ст. 28 Загальної декларації прав людини право має бути захищене усіма можливими правовими та дипломатичними засобами, оскільки життя громадян в умовах постійного стресу (щоденні повітряні тривоги та загроза ракетного удару) деструктивно впливає на установлений численними міжнародними домовленостями міжнародний порядок. З огляду на це, питання захисту вищенаведеного права є особливо актуальним.

Очевидно, що основні зусилля держави України загалом і українських громадян зокрема спрямовані на опір агресору та збереження наявних ресурсів. До того ж не менш важливим є питання притягнення до міжнародної відповідальності рф. З огляду на це варто звернути увагу на такий інститут міжнародного права, як покликання до відповідальності держави за порушення зобов'язань щодо міжнародної спільноти загалом. Мається на увазі можливість будь-якої держави, яка безпосередньо не постраждала від військових дій рф, звернутися до міжна-

родних судових органів із заявою про притягнення до відповідальності цієї країни, що порушує норми міжнародного права, наприклад, право, закріплене у статті 28 Загальної декларації прав людини.

Позиція окремих держав з досліджуваного питання відображена у численних заявах представників цих країн, а також у правових документах міжнародних спільнот. На особливу увагу заслуговує СОТ та ЄС.

Важливим результатом проведення 12-ї Міністерської конференції СОТ стало прийняття 17 червня 2022 року Декларації міністрів про надзвичайне реагування на відсутність продовольчої безпеки тобто на продовольчу незахищеність. У зазначеному документі пояснюються причини його ухвалення, як-от перебої в торгівлі, рекордні ціни на продовольство, добрива, енергоносії, а також визначено зобов'язання членів СОТ вжити конкретних заходів для покращення функціонування глобальних ринків продовольства та сільського господарства, включаючи зернові культури, добрива та інші ресурси виробництва. До того ж будь-які надзвичайні заходи, запроваджені для вирішення проблем продовольчої безпеки, повинні бути тимчасовими, адресними та прозорими, враховувати вплив на членів СОТ – імпортерів сільськогосподарської продукції. Отже, загальні правила співпраці держав у межах СОТ мають бути дотримані і відповідно надзвичайні заходи потребують обґрунтування їх доцільності, результативності та неможливості досягнути мети іншим способом. Потрібно відмітити важливість п.10 Декларації, в якому йдеться про адекватні запаси продовольства, що мають гарантувати внутрішню продовольчу безпеку держави. Водночас членів СОТ, у яких є надлишки продовольства, заохочують випускати їх на міжнародні ринки відповідно до правил СОТ.

27–28 червня 2022 року відбулось засідання Комітету СОТ з питань сільського господарства, на якому питання продовольчої безпеки стало одним із основних питань порядку денного. Вітаючи результати переговорів щодо продовольства та сільського господарства, досягнуті на 12-й конференції міністрів (MC12), було вирішено, як прослідкувати за заявами міністрів щодо продовольчої безпеки. Оскільки в Декларації міністрів про надзвичайне реагування на відсутність продовольчої безпеки від 17 червня 2022 року передбачено створення спеціальної робочої програми для розв'язання конкретних проблем щодо продовольчої безпеки під егідою Комітету з питань сільського господарства, відбулись попередні обговорення щодо розробки робочої програми. Оскільки конкретні питання, які розглядатимуться в рамках програми, базуватимуться на пропозиціях

і внесках членів, це перше обговорення в комітеті продемонструвало, що членам знадобиться додатковий час і подальші обговорення формату та обсягу робочої програми.

Окрім охарактеризованого вище засідання, на якому питання продовольчої безпеки було основним, суттєвий вплив тут мають результати засідання Комітету з санітарних та фітосанітарних заходів (далі – СФЗ) що відбулось 22 червня 2022 року. На його відкритті члени СОТ відмітили важливість Санітарної та фітосанітарної (SPS) Декларації про нові виклики, що впливають на безпеку харчових продуктів і здоров'я тварин і рослин, ухваленої на 12-й Міністерській конференції в Женеві 17 червня 2022 року, а також домовились про необхідність посилення імплементації Угоди про застосування санітарних та фітосанітарних заходів і роль Комітету санітарних та фітосанітарних заходів у реагуванні на нові питання, що впливають на міжнародну торгівлю продовольством, на рослини і тварин. Варто зазначити, що Санітарна та фітосанітарна декларація від 17 червня 2022 року вимагає, щоб санітарні та фітосанітарні заходи членів СОТ були прозорими, базувалися на наукових принципах, застосовувалися лише для захисту життя та здоров'я людей, рослин і тварин. З-поміж іншого домовились про співпрацю в напрямі обмеження розповсюдження шкідників, таких як середземноморська плодова мушка, а також хвороб, зокрема африканської чуми свиней [4].

Окрему думку із зазначеного питання висловили представники Європейського Союзу, зокрема високо оцінили ефективну роботу в Комітеті санітарних та фітосанітарних заходів для досягнення одноголосної підтримки важливої, спрямованої на майбутнє Декларації. Європейський Союз також зазначив, що приєднався до списку співавторів Декларації на відносно пізній стадії, завдяки розробці тексту, який тепер відображає тему сталих продовольчих систем [7].

Зроблений в Декларації міністрів про надзвичайне реагування на відсутність продовольчої безпеки від 17 червня 2022 року акцент на необхідності спрямування зусиль на підтримання сталого розвитку продовольчих систем підтвердив їх життєво важливе значення. Такий підхід має стати керівним для всіх країн, адже підтримання сталості розвитку та стабільності існування продовольчих систем – основні передумови гарантування продовольчої безпеки у світі.

Потрібно погодитись із значущістю саме сталого розвитку продовольчих систем [8]. Дійсно, сталість розвитку як ознака, що характеризує життєдіяльність суспільства, є важливою з огляду на тенденції до глобалізації та універсалізації сучасної дійсності, а також реалізації принципу екологічного імпе-

ративу. Так, питання реалізації концепції сталого розвитку в системі міжнародного права охорони довкілля набуло особливої актуальності через загострення глобальних екологічних, епідеміологічних та гуманітарних проблем [8]. На противагу деструктивним діям Росії, існування міжнародних спільнот, зокрема ЄС, гарантує стабільний розвиток, оскільки політичні та правові рішення однієї з держав спільноти зазвичай вимагають погодження з боку інших членів організації. Найбільш стабільними у цьому розрізі є згадана вище Світова організація торгівлі та Європейський Союз, нормативні документи яких є сталими, оскільки їх зміна потребує дотримання спеціальної процедури за участі держав-членів означених організацій.

Очевидно, що гарантування продовольчої безпеки українських громадян є справою, насамперед, держави України. До сільськогосподарських ризиків, пов'язаних із погодними умовами, додалися непередбачувані терористичні дії РФ. Зважаючи на ускладнені воєнним станом обставини із загрозливими для діяльності вітчизняних аграріїв наслідками, вищенаведене актуалізує питання державної підтримки сільського господарства в Україні. Варто нагадати, що бачення моделі такої підтримки суттєво змінилось з часу проголошення незалежності України. Поступово держава змістила акцент з допомоги слабким збитковим господарствам на фінансування прогресивного сільськогосподарського виробництва, як це практикується багатьма європейськими державами і відповідає вектору світового розвитку (давати тим, хто має, і забирати у тих, хто не має) [8]. Безумовно, правове забезпечення державної підтримки сільського господарства України еволюціонує, на що суттєво впливає інтеграція держави у світовий економічний простір [4]. Отже, виконання Україною зобов'язань, пов'язаних із набуттям статусу кандидата в члени ЄС, вимагає зміни правової регламентації державної підтримки сільського господарства. Також необхідно зважати на реальний зруйнований стан країни та пріоритетність гарантування продовольчої безпеки. Останнє було враховано Х. А. Григор'євою при визначенні державної підтримки сільського господарства як публічно-правової категорії, тобто «...закріпленої в законодавстві системи заходів організаційного, фінансового та інформаційно-консультативного характеру з метою гарантування продовольчої безпеки, утворення стабільного середовища існування товарних виробників сільськогосподарської продукції, охорони навколишнього природного середовища під час здійснення сільськогосподарської діяльності, соціального розвитку села» [9]. Тобто гарантування продовольчої безпеки виступає метою державної підтримки.

Взаємозв'язок цих двох категорій відображено і в українському законодавстві. Так, відповідно до ст. 2 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» продовольча безпека – це захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності. Загалом напрями державної підтримки, закріплені у Законі, важливі та відповідають умовам членства в СОТ.

Міжнародні стандарти вимагають, щоб державна підтримка надавалась у таких формах, що спонукають сільськогосподарських виробників до використання екологічнозберігальних технологій, забезпечення стабільного розвитку, реалізації функції соціальної відповідальності. Наприклад, відповідно до Угоди СОТ від 15 квітня 1994 року «Про сільське господарство» (далі – Угода) всі заходи державної підтримки сільського господарства умовно поділені на три групи. Державна підтримка в межах першої з виділених в Угоді групи не обмежується вимогами СОТ, а тому може здійснюватися відповідно до можливостей державного бюджету. Сюди належить підтримка вітчизняному сільськогосподарському товаровиробнику в таких напрямках, як науково-дослідна діяльність; боротьба зі шкідниками та захворюваннями; послуги з розповсюдження інформації; послуги з навчання; покращення інфраструктури сільської місцевості; здійснення прямих виплат, прив'язаних до конкретних площ, врожаїв, поголів'я худоби. Друга група заходів державної підтримки направлена на обмеження перевиробництва (скорочення поголів'я худоби, посівних площ тощо), також допускається у будь-якому обсязі на розсуд держави. Що ж стосується заходів державної підтримки, віднесених Угодою до третьої групи, то держава під час вступу у СОТ зобов'язується поступово зменшувати їх фінансування, оскільки такі заходи внутрішньої підтримки справляють викривлений вплив на торгівлю і виробництво. До них віднесено дотації на продукцію тваринництва і рослинництва; дотації на племінне тваринництво; дотації на елітне насінництво; дотації на комбікорми; компенсацію частини витрат на міндобрива та засоби захисту рослин; компенсацію частини витрат на енергоресурси; цінову підтримку (компенсацію різниці між закупівельною і ринковою ціною на сільгосппродукцію); надання виробнику товарів та послуг за цінами, нижчими за ринкові; закупівлю у виробника товарів (послуг)

за цінами, що перевищують ринкові; пільгове кредитування сільгоспвиробників за рахунок бюджету, списання боргів [8]. Звісно, що відмова від використання заходів першої та другої груп має відбуватись поступово, оскільки сільськогосподарські виробники тривалий час підтримували свою конкурентоспроможність за рахунок допомоги держави. Тому доцільним є передбачити дотації у тих напрямках, які Угодою не обмежуються взагалі, та активно впроваджувати заходи, фінансування за якими дозволене у будь-якому розмірі.

Зважаючи на сучасні реалії, собівартість сільськогосподарської продукції зростає. На це впливає і вартість палива, і затрати на ліквідацію зруйнованої Росією інфраструктури та виробничих підприємств, й інші фактори. Для того, щоб сільськогосподарські виробники мали змогу реалізувати вирощену продукцію за ціною, що дасть можливість організувати наступну посівну, доцільно застосовувати захисні заходи, як це дозволяє Угода СОТ від 15 квітня 1994 р. «Про захисні заходи». Звісно, що імпортна продукція нині є дешевшою порівняно з вітчизняною і може витіснити українську з ринку, що призведе до банкрутства українських виробників. Тож варто практикувати підтримку споживачів вітчизняної сільськогосподарської продукції, надаючи їм можливість купувати українське, навіть за умови, що воно дорожче. Заготівля цієї продукції можлива для надання гуманітарної допомоги постраждалим від військової агресії українських громадянам.

Висновки. З огляду на тривале членство України в СОТ (з 2008 року) та отримання 23 червня 2022 р. статусу кандидата в члени ЄС варто передбачити й заходи міжнародної підтримки сільськогосподарської діяльності, зокрема в частині надання повітряного транспорту за умови, якщо вивезти урожай наземним чи водним шляхом немає змоги. Гарантіям захисту споживачів має сприяти виважена політика ціноутворення з урахуванням витрат на пальне та компенсації інших ризиків. На часі оновлення аграрного законодавства у сфері розвитку аграрної логістики з позицій пріоритетності продовольчої безпеки з метою гарантування оперативного, якісного і безпечного зберігання, транспортування і моніторингу стану та якості сільськогосподарської продукції. Україні доцільно активніше використовувати потенціал правових засобів СОТ та ЄС, Міжнародного суду ООН, ЄСПЛ, що посилить їх роль у збереженні гарантій підтримання продовольчої безпеки в Україні і світі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. FAO (2022). In Brief to The State of Food Security and Nutrition in the World, Rome, Italy, 36. URL: <https://www.fao.org/3/cc0639en/cc0639en.pdf> (Last accessed: 05.07.2024)
2. FAO (2022). Impact of the Ukraine-Russia conflict on global food security and related matters under the mandate of the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). FAO Council, 169th Session, CL169/3. Rome. URL: www.fao.org/3/ni734en/ni734en.pdf (Last accessed: 05.07.2024)
3. Щекин Ю. Покликання до відповідальності держави за порушення обов'язків відносно до міжнародної спільноти уцілому. *Проблеми законності*. 2021. Вип. 154. С. 274-287.
4. Купчення Л. І. Концепція сталого розвитку в системі міжнародного права охорони довкілля. *Science Rise*. URL: http://journals.urau.ua/sr_law/issue/view/15563. (Дата звернення: 05.07.2024)
5. Kurman Tetiana V., Kurman Oleksandr V., Tuieva Oksana M. The legal foundations of food safety as a means of providing public health in globalization. *Wiadomości Lekarskie*. 2019, tom LXXII, nr 12 cz. II. p. 2626-2630.
6. Актуальні проблеми правового забезпечення продовольчої безпеки України : монографія ; за ред. : В. Ю. Уркевича, М. В. Шульги ; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Х. : ФОП Шевченко С. О., 2013. 326 с.
7. Макаренко Н.А. Нові перспективи вступу України до Європейського Союзу: вплив російсько-української війни 2022 року на євроінтеграцію. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 1. С. 366-369.
8. Купчення Л. І. Еволюція державної підтримки сільського господарства України: правовий аспект. *Проблеми законності*. 2017. Вип. 136. С. 126–132.
9. Григор'єва Х. А. Державна підтримка сільського господарства України: проблеми правового забезпечення : монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 596 с.
10. В Україні запровадили нові вагові обмеження для вантажівок. URL: https://zaxid.net/v_ukrayini_zaprovadili_novi_vagovi_obmezheniya_dlya_vantazhivok_n1536233 (Дата звернення: 05.07.2024)
11. Filatov V., Herasymchuk S., Zuieva, O., Tuieva, O., Kartsyhin, D. Protection of property rights of citizens in the conditions of foreign military aggression: political and legal experience of Ukraine. *Cuestiones Políticas*. 2021. Vol. 39. Num 69. P. 198–211.
12. Ganna Korniyenko Legal support of social responsibility of agribusiness entities of Ukraine. *DIXI*, vol. 23, n. 2, julio-diciembre 2021, 1–14.
13. Meadows Donella, H., Randers, J., Dennis, L. (2004). The Limits to Growth (Updated). The 30-year Update by. Meadows, Earthscan. 362 p.
14. Kiss, Alexandre, Shelton, Dinah. (2021). International Environmental Law: 3rd Edition. BRILL, 903 p.
15. Оносовський Д. Врожай вкрали окупанти? Про право власності на врожай в умовах воєнного стану URL: <https://latifundist.com/blog/read/2887-vrozhaj-vkrali-okupanti-pro-pravo-vlasnosti-na-vrozhaj-v-umovah-voyennogo-stanu> (Дата звернення: 05.07.2024)

REFERENCES:

1. FAO (2022). In Brief to The State of Food Security and Nutrition in the World, Rome, Italy, 36. <https://www.fao.org/3/cc0639en/cc0639en.pdf> Last accessed: 24.04.2024. [in English]
2. FAO (2022). Impact of the Ukraine-Russia conflict on global food security and related matters under the mandate of the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). FAO Council, 169th Session, CL169/3. Rome. www.fao.org/3/ni734en/ni734en.pdf Last accessed: 24.04.2024. [in English]
3. Shchokin, Yu.V. (2021). Invocation of State Responsibility for Violation of Obligations Owed to the International Community as a Whole. *Problems of Legality*, issue 154, 274–287. [in Ukrainian]
4. Kupchenia, L. (2022). Concept of sustainable development in the system of international environmental law. *ScienceRise: Juridical Science*, (2(20), 29–33. <<https://doi.org/10.15587/2523-4153.2022.259731>> Last accessed: 24.04.2024. [in Ukrainian]
5. Kurman Tetiana V., Kurman Oleksandr V., Tuieva Oksana M. The legal foundations of food safety as a means of providing public health in globalization. *Wiadomości Lekarskie*. 2019, tom LXXII, nr 12 cz. II. p. 2626-2630. [in English]
6. Actual problems of legal provision of food security of Ukraine: monograph / O. M. Batygina, V. M. Zhushman, V. M. Kornienko et al. / under the editorship V.Yu. Urkevich and M. V. Shulgi Kh.: Pravo, 2013. 326 p. [in Ukrainian]
7. Makarenko, N.A. (2022). New prospects for Ukraine's accession to the European Union: the impact of the Russian-Ukrainian war of 2022 on European integration. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, no. 1, 366–369. [in Ukrainian]
8. Kupchenia L. I. Evolution of state support of agriculture of Ukraine: legal aspect. *Problems of legality*. 2017. Issue 136, 126–132. [in Ukrainian]
9. Hryhorieva K. State support of agriculture of Ukraine: problems of legal support, 2019, 596. [in Ukrainian]

10. New weight limits for trucks have been introduced in Ukraine https://zaxid.net/v_ukrayini_zaprovadili_novi_vagovi_obmezheniya_dlya_vantazhivok_n1536233> Last accessed: 24.04.2024. [in Ukrainian]
11. Filatov V., Herasymchuk S., Zuieva, O., Tuieva, O., Kartsyhin, D. Protection of property rights of citizens in the conditions of foreign military aggression: political and legal experience of Ukraine. *Cuestiones Políticas*. 2021. Vol 39. Num 69. P. 198-211. [in English]
12. Korniyenko Ganna Legal support of social responsibility of agribusiness entities of Ukraine. DIXI, vol. 23, n. 2, julio-diciembre 2021, 1-14. [in English]
13. Meadows Donella, H., Randers, J., Dennis, L. (2004). The Limits to Growth (Updated). The 30-year Update by. Meadows, Earthscan. 362 p. [in English]
14. Kiss, Alexandre, Shelton, Dinah. (2021). International Environmental Law: 3rd Edition. BRILL, 903 p. [in English]
15. Osnovskyi D. (2022). Did the occupiers steal the crop? About the right of ownership of the harvest in the conditions of martial law. Latifundist.com. <<https://latifundist.com/blog/read/2887-vrozhaj-vkrali-okupanti-pro-pravo-vlasnosti-na-vrozhaj-v-umovah-voyennogo-stanu>> Last accessed: 24.04.2024. [in Ukrainian]